

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

№ 1, 2018

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro, 2018

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

№ 1, 2018

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasini hamandagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qaro'i bilan **pedagogika va psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalar yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrdan so'z xatigi kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 4 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli g'uvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy
Elektron manzil: ped_mahorat@mail.ru

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Negmatovich – iqtisod fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

To'legenov Abdulqobil Abdunabiyevich, *texnika fanlari doktori, professor*
Begimqulov Uzoqbo'y Shoyimqulovich, *pedagogika fanlari doktori, professor*
Mehmudov Mel Hasanovich, *pedagogika fanlari doktori, professor*
Ibragimov Xalboy Ibragimovich, *pedagogika fanlari doktori, professor*
Choriyev Abdushukur Choriyevich, *pedagogika fanlari doktori, professor*
Yanakiyeva Yelka Kirlova, *pedagogika fanlari doktori, professor (N. Ritski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)*
Qahhorov Siddiq Qahhorovich, *pedagogika fanlari doktori, professor*
Baratov Sherif Ramezonovich, *psixologiya fanlari doktori, professor*
Jabborov Azim Meyliqulovich, *psixologiya fanlari doktori, professor*
Sunnetova Ra'no Izzatovna, *psixologiya fanlari doktori, professor*
Kozlov Vladimir Vasilyevich, *psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)*
Morogin Vladimir Grigoryevich, *psixologiya fanlari doktori, professor (Kekesskiye davlat universiteti, Rossiya)*
Belobrikina Olga Alfonsovna, *psixologiya fanlari nomzodi, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti, Rossiya)*
Chudakova Vera Petrovna, *psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraine)*
Chuprov Leonid Fedorovich, *psixologiya fanlari nomzodi, RAE professori (Abakan, Rossiya)*
Kozubsov Igor Nikolayevich, *pedagogika fanlari nomzodi, RAE professori (Kiyev, Ukraine)*
Siborova Lyudmila Pavlovna, *filosofiya fanlari nomzodi, dotsent ("Oliy iqtisodiyot maktabi" milliy tadqiqot universiteti (Rossiya)*
Tadjirodjayev Zakirxo'ja Abdusattorovich, *texnika fanlari doktori, professor*
Amonov Mudar Raxmatovich, *texnika fanlari doktori, professor*
O'rtaeva Damronoy Saidjonovna, *biologiya fanlari doktori, professor*
Amedova Shoiri Ne'matovna, *biologiya fanlari doktori, professor*
Durdijev Durdimurod Qalenderovich, *matematika fanlari doktori, professor*
Hayitov Shodmon Amedovich, *tarix fanlari doktori, professor*
To'rayev Halim Hajiyevich, *tarix fanlari doktori, professor*
Mizziyev Shevket Mustaqimovich, *texnika fanlari doktori, professor*
Mehmudov Nasir Mehmudovich, *iqtisod fanlari doktori, professor*
Bo'taboyev Muhammedjon To'yahiyevich, *iqtisod fanlari doktori, professor*
Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, *biologiya fanlari doktori, professor*
Olimov Shirinbo'y Sherofovich, *pedagogika fanlari doktori, professor*

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО
Научно-теоретический и методический журнал
№ 1, 2018

Журнал включен в список обязательных выпусков ВАК при Кабинете Министров Республики Узбекистан на основании Решения ВАК от 29 декабря 2016 года для получения учебной степени по **педагогике и психологии**.

Журнал основан в 2001г.
Журнал выходит 4 раза в год
Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.
Свидетельство о регистрации средства массовой информации ПИ № 05-072 от 22 февраля 2016 г.
Учредитель: Бухарский государственный университет
Адрес редакции: Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Ибн Бол, 11.
e-mail: red_mahobat@mail.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Ализов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор
Заместитель главного редактора: Назаруз-заде Бахтиёр Нияматович – доктор экономических наук, профессор
Ответственный редактор: Хамраев Алайон Рузинулович – кандидат педагогических наук, доцент

Тулганов Абдукабил Абдумамитович, доктор технических наук, профессор
Безинкулов Узайиб Шаймулович, доктор педагогических наук, профессор
Мехмудов Малик Хасанович, доктор педагогических наук, профессор
Ибрагимов Халбоб Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор
Чориев Абдулхур Чориевич, доктор педагогических наук, профессор
Явликеев Елкс Кириллов, доктор педагогических наук, профессор (Балгария)
Кажаров Сиддик Кажарович, доктор педагогических наук, профессор
Баратов Шериф Рамазанович, доктор психологических наук, профессор
Джаббаров Азим Мейликулович, доктор психологических наук, профессор
Сунматов Рано Иzzатовна, доктор психологических наук, профессор
Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)
Морозин Владимир Григорьевич, доктор психологических наук, профессор (Абэкен, Россия)
Белобрыкина Ольга Альфановна, кандидат психологических наук, профессор (Новосибирск, Россия)
Чудакоев Вера Петровна, PhD (Психология) (Киев, Украина)
Чупров Леонид Федорович, кандидат психологических наук, профессор РAE (Абэкен, Россия)
Козубов Игорь Николаевич, кандидат технических наук, профессор РAE (Киев, Украина)
Сидоров Людмила Павловна, кандидат философских наук, доцент (Новый Новгород, Россия)
Тавилхадиев Закирхадиев Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор
Амноев Мултор Рахматович, доктор технических наук, профессор
Ураев Дармоний Саиджановна, доктор философских наук, профессор
Алимов Шаир Несимович, доктор философских наук, профессор
Дурдыев Дурдымурод Календерович, доктор физико-математических наук, профессор
Хайтов Шадман Алимович, доктор исторических наук, профессор
Туреев Халып Хаджиевич, доктор исторических наук, профессор
Мирзеев Шавкат Мустахломович, доктор физико-математических наук, профессор
Мехмудов Насыр Мехмудович, доктор экономических наук, профессор
Бутаев Мухаммадион Туйчиевич, доктор экономических наук, профессор
Буриев Сулеймон Буриевич, доктор биологических наук, профессор
Олимов Ширинбой Шериевич, доктор педагогических наук, профессор

elektron darsliklarni qo'llash istiqbollari.....	
A. Ahmedov. Fizika fanini o'qitishda kompetentli yondashuv imkoniyatlari.....	182
Э. Ахмедов, X. Габбиров. Роль компьютерной техники при изучении обязательности, селективности и трудностей тестовых заданий.....	185
Z. Berdiyeva. O'ra maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida tabiiy fanlarni o'qitishning dolzarb muammolari.....	190
TIL VA ADABIYOT, XORLJIY TILLAR	
Sh. Karimova, Sh. Ergasheva. The role of interactive methods in enhancing learners' vocabulary.....	194
M. Saydiyeva. Bobiy tavsif ilmining badiiy adabiyotdagi in'ikosi.....	198
Z. Ahmadova. "Ravzatu-safo"ning yaratilish tarixi.....	202
D. Ibratova. Aktdan foydalangan holda chat tillarini o'qitish metodlari.....	204
M. Бурханова. Современная технология использования электронных средств обучения и коммуникативных методов в образовательном процессе.....	208
Д. Салимова, Г. Рахмонова. Психологические и педагогические аспекты учебного сотрудничества на уроках иностранного языка.....	211
MUSIQIY TA'LIM VA SAN'AT	
D. Mamarova, A. Shukurov. Paripaktivada binoning (Chor minor) surdagi akni mavzusini o'rgatishda Autocad dasturining afalligi.....	214
D. Pulatov. O'zbekiston qadimgi davr haykaltaroshligi (tarixiy shakllanishi va ijodiy rivojlanishi).....	217
H. Rizayev. Talabalarni ochiq havoda manzara ishlash qobiliyatini shakllantirish.....	220
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT	
L. Azimov, A. Nurullayev. Dryudochilarning texnik va taktik tayyorgarligini takomillashtirish metodikasi.....	223
A. Inoyatov. Keksa yoshdagilar bilan sog'lomlashtiruvchi gimnastika mashg'ulotlarini tashkil etishning ahamiyati.....	227
R. Kadirov. Jismoniy madaniyat ta'limining testlash va baholash o'lchovlari to'g'risida.....	230
H. Safarov. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini jismoniy rivojlantirishning metodik asoslari.....	235
TAQRIZ	
I. Rahmatov. Zamonaviy darsliklar ta'lim sifatini oshirishning garovidir. (Sh. Sharipov, O. Qo'ysimov va Q. Abdullayevlarning umumiy o'ra ta'lim maktabining 6-7 sinflar uchun "Texnologiya" darsliklari haqida).....	238
H. Arifkova, S.M. Gafarova, G.A. Xudoynazarova va H.R. Adilovlar tomonidan chop etilgan "Yashil olam dunyo ustuni" nomli uslubiy qo'llanma haqida.....	240
M. Amonov, G.A. Xudoynazarova va V.N. Arzmedovlarning "Kimsyoning mo'jizakor sirlari" nomli uslubiy qo'llanmasi haqida.....	241
Qudov	
Sh. Hayitov, S. Rasupov. Elda e'zoz topgan muarrix olim, ustoz-murabbiy. (S. Inoyatov 80 yoshda).....	242
M. Bafayev. Kantarin inson, zabardast olim va fidoyi rahbar: Buxoro davlat universiteti dotsenti, tarix fanlari nomzodi S.S. Rasupov portretiga chingilar. (S. Rasupov 80 yoshda).....	244
Tahririyat. Ixtisosliklar bo'yicha falsafa doktorlariga (PhD) tabrik.....	246
E'lonlar. Xorijiy konferensiyalar.....	247
Davr mavzusi: Harakatlar strategiyasi.....	249

Muharrir: Rano ZARIPOVA.
Musahhib: Muhiddin BAFAYEV.

Arat AHMEDOV

Navoiy davlat pedagogika instituti dotsenti,
fizika-matematika fanlari nomzodi

FIZIKA FANINI O'QITISHDA KOMPETENTLI YONDASHUV IMKONIYATLARI

Maqolada bo'lajak fizik o'qituvchisining kompetentligini shakllantirish imkoniyatlari keltirilgan. Shuningdek, kompetentlik, kompetensiya, kompetentli yondashuvning o'quv jarayoniga tadbirlari keltirilgan.

Tayanch tushunchalar: kompetensiya, kompetentlik, kompetentli yondashuv, pedagogik tadqiqot, malaka, ko'nikma, faoliyat, o'qituvchi, talaba, predmet.

В статье рассмотрены современные аспекты формирования компетентности будущего учителя физики. Даны понятия компетентности, компетентия, компетентного подхода и применения их в обучении.

Опорные понятия: компетентия, компетентность, компетентный подход, педагогическое исследование, навыки, деятельность, учитель, студент, предмет.

The article deals with modern aspects of forming the competence of the future teacher of physics. The concept of competence, competence, and competent approach and their application in training are given.

Supporting concepts: competence, competence, competent approach, pedagogical research, skill, activity, teacher, student, subject.

Hozirgi kunda jamiyat hayotida kuzatilayotgan o'zgarish jarayonlari ushning barcha jabhadagi faoliyatida, shu jumladan, ta'lim – shaxs dunyoqarashi shakllanishining asosiy tashkil etuvchisi bo'lgan ta'lim sohasida ham o'z aksini topmoqda. Taraqqiyotning keskin rivojlanishi, jamiyat hayotidagi boshqarib bo'lmaydigan va bashorat qilib bo'lmaydigan o'zgarishlar, dunyo geosiyosatidagi manzaraning o'zgarishi, ilmiy tadqiqotlar va ularning hayotga tadbiri oxirgi o'n yillikda ta'lim tizimiga qo'yilgan talablarning o'zgarishiga olib keldi.

Atrofimizdagi ijtimoiy va texnologik o'zgarishlarga mos holda zamonaviy maktab ma'lum bir bilim va malaka berib qolmasdan, tanqidiy fikrlovchi, effektiv qaror qabul qiluvchi, o'z dunyoqarashiga ega bo'lgan hayotdagi sharoitlarga moslashuvchi va uni yaxshilashga intiluvchi insonni shakllantirish lozim bo'ladi. Bu natijalarga ta'limda kompetent yondashuv orqali erishish mumkin. Bu esa ta'limni isloh qilish, jamiyatning kompetent asosini shakllantirish asosini tashkil etadi. Aynan turli sohalardagi kompetentlik: intellektual huquqiy – fuqarolik, kommunikativ informatsion v.b. yoshlar jamiyatda o'zining to'laqonli faoliyatiga va shu jamiyat o'zining rivojlanishiga xizmat qiladi.

O'quv tarbiyaviy jarayonida kompetent yondashuv tadqiqotlari "kompetensiya", "kompetentlik", "kompetentli yondashuv" tushunchalariga turlicha nuqtayi nazardan qarashlar mavjud. Masalan: I. Zimnyaya bu muammorni o'rganishni uchta tarixiy davrga ajratadi [1].

1-bosqich (1960-1970-y.y.). Bu davrda ilmiy tadqiqot metodiga kompetensiya tushunchasi kiritiladi va kompetensiya hamda kompetentlik tushunchalari o'zaro farqlanishi ko'rsatiladi.

2-bosqich (1970-1990-y.y.). Bu bosqichda "kompetensiya" va "kompetentlik" kategoriyalari tilni o'rganishda, boshqaruvdagi professionalizm, menejmentda ishlatiladi.

3-bosqich (1990-1999-y.y.). Kompetentlikni ta'limdagi ilmiy kategoriya sifatida o'rganadi va turli mamlakatlardagi asosiy kompetensiyani aniqlaydi [2].

S. Shishov va V. Kalshey tadqiqot ishlarida "kompetensiyali ta'lim asosida olingan bilim, tajriba, qadriyatlar, moyillik asosida erishilgan qobiliyatdir" degan ta'rifni beradilar [3]. Lekin kompetentlik inson faoliyatining ma'lum bir sohasidagi obyektlariga xarakterlaydi. Shunday qilib, kompetentlik va kompetensiya turlicha tushunchalardir.

Kompetensiya talabning hayotiy faoliyati uchun zarur bo'lgan va uni tayyorlash ta'limga qo'yiladigan ijtimoiy talablar yig'indisidir. Kompetensiyadan farqli holda kompetentlik talabning kompetensiyasini o'zlashtirish darajasidir. Shunday qilib, kompetensiya, kompetentlik va kompetent yondashuv tushunchalarini farqlash kerak:

1. Kompetensiya – inson faoliyatining ma'lum bir sohasidagi ijtimoiy aniqlangan bilimlar, malaka, ko'nikma va munosabatlar darajasi.

2. Kompetentlik – o'quvchining ta'lim jarayonida o'rtirilgan umumiy qobiliyati, bilimi, amalda qo'llanadigan bilim, malaka, va tajribalardan tashkil topadi [4].

3. Kompetentli yondashuv – o'quv tarbiya jarayonida natijaga erishishlikning yo'naltirilganligi bo'lib, unga umumiy o'rta ta'lim va tarmoq kompetentliklari iyerarxik bo'lyunadi.

Kompetentli yondashuv kalit va predmet kompetensiyalarining shakllanishiga olib keladi. Kalit kompetentlikka quyidagilar kiradi:

- o'qish malakasi;

- ona tili, davlat tili va chet tillarda muloqot qilish;

-matematik kompetentlik va tabiatshunoslik , texnika sohasidagi bazaviy kompetentlik;

-informatcion-kommunikativ kompetentlik;

-ijtimoiy kompetentlik;

-fuqarolik kompetentligi;

-umummadaniy kompetentlik;

-tadbirkorlik kompetentligi;

-sog'liqni asrovchi kompetentlik.

Predmet kompetentligi ma'lum bir predmet yoki ta'lim sohasiga qarashli bo'lib, quyidagi kompetentliklar kiradi:

-kommunikativ kompetentlik;

-adabiyotlar kompetentligi;

-badiiy kompetentlik;

-fanlararo estetik kompetentlik;

-tabiiy va matematik kompetentlik;

-loyhaviy-texnologik va informatcion-kommunikatsion kompetentlik;

-jamiyatshunoslik kompetentligi;

-tarixiy kompetentlik;

-sog'liqni asrovchi kompetentlik.

Fizika fanini o'qitishda kompetent yondashuv o'qituvchining talabalar bilan hamkorlikda ishlashi hamda ularning nafaqat nazariy bilimlarni egallashi, balki amaliy faoliyat ko'nikmalarga ega bo'lishini ham ta'minlaydi.

Har bir inson o'z hayoti davomida o'quv, mehnat, ijod va boshqa faoliyatidagi turli ehtiyojlarni qondirishi uchun ma'lum tajribaga ega bo'lishi lozim. Buning uchun har bir o'qituvchi darsda talabalarda kalit kompetensiyasini shakllantirishi talab etiladi.

Fizika darslarida o'qituvchi qanday kalit kompetensiyasini shakllantirishiga qarab chiqaylik:

-ehtiyolarga va o'zini komillika erishishga yo'naltirilgan bilim olishni o'rganish. Bunday kompetensiyani shakllantirish uchun o'qituvchi va talabalarni fizika faniga qiziqitira olishi lozim [4].

- informatcion-kommunikatsion kompetentlikka o'quvchining shaxsiy va ijtimoiy muhim masalalarni yechishda informatcion-kommunikativ texnologiyalardan foydalana olishi muhim omil hisoblanadi. Bu maqadda fizika darsida kompyuter modellari va dasturlaridan foydalanish yaxshi samara beradi.

-ijtimoiy kompetentlik – shaxning jamoada, guruhda boshqalar bilan hamkorlik qilish qobiliyati aynan laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazishda jamoaviy yechimlar izlashda shakllana boradi. Bundan tashqari, bu holat talabalarning topshiriqlar varianti yoki masalalarni yechish variantlarining javoblarini analiz va sintez qilishda yagona yechimga kelishda namoyon bo'ladi [5].

Kompetensiyaning shakllanishi ta'lim mazmunini beruvchi vositalar orqali amalga oshiriladi va bu ishlab chiqarish hamda ijtimoiy muammolarni hal qilishda samarali hisoblanadi.

Pedagogika institutlarida fizika kursi mazmunini tahlil qilishda quyidagi ijtimoiy-maishiy kompetensiyalarni ajratish mumkin.

- elektr asbob-uskunalaridan foydalanish ko'nikmalarining shakllanganlik darajasi;
- elektr o'lchov asboblarning ko'rsatkichlarini to'g'ri aniqlay olishi;
- yashash muhitida sanitariya-ekologiya normalariga rioya qilish;
- inson sog'ligi uchun texnologiya omillarining xavfini to'g'ri baholay olishi (elektrotransformatorlar, radioto'lqin manbalari, uyali telefon v.b.)

Talabalarda bu kompetensiyani shakllantirish uchun o'qituvchi yuqorida ko'rsatilgan ijtimoiy-maishiy masalalarni batafsil tushuntirishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, olib borilayotgan pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim tizimida fizikani o'qitish metodikasini rivojlantirishda bo'lajak fizika fani o'qituvchining kompetentligini shakllantirish orqali ta'lim sifatini oshirish bilan birga yuqori samaradorlikka erishiladi.

Adabiyotlar

- 1.Земля Н. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования// <https://cyberleninka.ru/article/n/kluchevye-kompetentii-novaya-paradigma-rezultata-obrazovaniya>
2. Шинцов С.Б. Школа: мониторинг качества образования/ С.Б. Шинцов, В.А. Калей. – М., 2000. – С. 73-74
3. Краевский В.В. Основы обучения. Диалктика и методика: учебное пособие для студентов высших учебных заведений/ В. В. Краевский, А. В. Хуторский. – М.: Издательский центр «Академик», 2007. – С.135
4. Крыськова О. Ижновационная активность как компетенция современного учителя. – Высшее образование в России. – Москва, 2008. – №12. – С. 145-148
5. Джурев М. Ахмедов А. Модернизация компетентности будущих учителей физики. – Физика в школе. – Москва, 2015. – №7. – С.20-23.